

YENİ EKONOMİDE TEKNOLOJİNİN İŞLETME YÖNETİMİ VE GİRİŞİMCİLİK ÜZERİNDEKİ DÖNÜŞTÜRÜCÜ ETKİLERİ¹

THE TRANSFORMATIONAL EFFECTS OF TECHNOLOGY ON BUSINESS MANAGEMENT AND ENTREPRENEURSHIP IN NEW ECONOMY

DOI:10.17755/esosder.64901

Bilge AFŞAR²
Serpil AĞCAKAYA³
Süleyman ÖĞREKÇİ⁴

Öz

1970'li yıllarda yaşanan gelişmelerin etkisiyle başlayan yeni ekonominin en önemli ivme gücü, teknolojilerin mikro düzey gelişmeleriyle sağlanmıştır. 1980 sonrası değişimlerin etkisiyle ulus ötesi bir özelliğe sahip olan yeni ekonomide 1990'lı yıllar sınır ötesi pazar olanaklarının teknoloji aracılığıyla zirveye ulaştığı bir dönem olmuştur. Finans aracılığında piyasaların akışkan hale gelmesi enformasyon ekonomisini ortaya çıkarmıştır. İnternetin endüstriyel sistemdeki kendine özgü katkısı dikey bileşenlerin yatay bileşenlere dönüşme imkânını sağlamıştır. İnternet ortamında ticaretin yanında finans, bankacılık ve mali işlemlerin yapılmasıyla birlikte ekonominin akışkanlığı hızla artarak ürünlerin pazar döngüsünü kısaltmıştır. Bu nedenle sürekli yeni ürün ve pazar üretimlerine ihtiyaçlar ortaya çıkmaktadır. Bu ikisinin birlikte ortaya çıkarılması inovasyonun etkinliği ile yakından bağlantılı olmak durumundadır. Spesifik pazarlar bu etkinliğin önemli bir parçasıdır. Girişimcilik ve işletme yönetiminin teknolojiyle olan etkileşiminin yeni ekonomi çerçevesinde ele alındığı bu teorik çalışmada; girişimcilik ve yeni ekonomi tanımlanmış, işletme yönetimi ve girişimci arasındaki ayrımlar temel değerler eşliğinde ortaya konulmaya çalışılmıştır.

Anahtar Kelimeler: Yeni Ekonomi, Teknoloji, Girişimcilik, İşletme Yönetimi

Jel Kodu: L26, N70, O14

Abstract

The most important power of economy beginning with the effect of the developments experienced in 1970s was provided by the micro level developments of technologies. With the effect of post-1980 changes, in new economy having a transnational feature, 1990s became a period, in which cross –border market possibilities reached summit by means of technology. That technologies become liquid through finance revealed information economies. The idiosyncratic contribution of internet to industrial system has provided the opportunity of vertical components to transform into horizontal components. In internet media, together with carrying out trade as well as financial, banking, and fiscal transactions, the liquidity of economy has rapidly increased and market cycle of product has become shorter. Therefore, needs for continuous new products and market productions emerge. Revealing both of these together should be closely related to the efficiency of innovation. Specific markets are an important part of this efficiency. In this theoretical study, in which the interaction of entrepreneurship and business management with technology is discussed in the framework of new economy, entrepreneurship and new economy are defined and distinctions business management and entrepreneur are attempted to be presented in accompaniment of the fundamental values.

Keywords: New Economy, Technology, Entrepreneurship, Business Management

Gel Code: L26, N70, O14

¹ Bu çalışmada; 1.Uluslararası Ekonomi Yönetimi ve Pazar Araştırmaları Kongresi, 4-5 Aralık 2015, İstanbul, “Yeni Ekonomide Teknolojinin İşletme Yönetimi ve Girişimcilik Üzerindeki Dönüştürücü Etkileri” adlı bildiriden faydalanılmıştır.

² Yrd.Doç.Dr., KTO Karatay Üniversitesi, İşletme veYönetim Bilimleri Fakültesi, bilge.afsar@karatay.edu.tr

³ Doç.Dr., Süleyman Demirel Üniversitesi, İİBF, sepilagcakaya@sdu.edu.tr

⁴ Öğr.Gör., Süleyman Demirel Üniversitesi, Yalvaç Meslek Yüksekokulu, suleymanogrekci@otmail.com

GİRİŞ

Enformasyon ve yeni ekonomi ilişkisi küreselleşmeyi açık bir şekilde ifade etmektedir. Bu ifadenin temelinde inovasyon ve girişimcilik taşıyıcı unsurlar olarak yer almaktadır. Mevcut ekonomik sistemde işletmeler “yenilik sürecinin” dışında yer alamamaktadır. Üretim aşamasından pazar aşamasına kadar olan süreç ürünlerin tasarım, üretim, dağıtım vb. inovasyonunu kapsamaktadır.

Talep yaratmanın araçları olan yenilik pazarları ile internet siteleri akışkanlığı güçlü tutarak denetimin ve tüketimin bir arada olmasını sağlamaktadır. Buradan hareketle pazarların tanımlanması, hedef kitlenin etkin seçimi ve ürünlerin bu çerçevede üretimi inovasyon süreci olarak karşımıza çıkmaktadır. İnternet sistemlerinin sektör halini alması beraberinde yeni bir endüstriyel alanı oluşturduğu için teknoloji yönetimi şirketlerin yapısal değişimlerinde de yer almıştır. Yeni ekonomide şirketlerin akışkanlığıyla değişen şirket yönetimlerinde girişimciliğin önemli tarafı tek bir alana değil çoklu etkinliklere uyum sağlayabilecek yeteneğin kurumsallaşmasıyla ilişkilidir. Dikey ilişkilerin hiyerarşi yönetiminde şekillenen modern şirketler yerini yeni ekonomide yatay ve çoklu ilişkilere bırakarak girişimciliğin tarihsel misyonunu tekrar dönüştürmüş, işletme yöneticiliği ön plana çıkmıştır. Refahın yeniden tanımlandığı ve bireysel faydanın öne çıktığı günümüzde girişimci ile şirket yöneticisi arasındaki ayırım doğrudan küresel sistemin yerellekle farklılaştığı konuma işaret etmektedir. Bu konum; teknoloji aracılığında küreselleşen finans ve döviz politikalarının reel ekonomiden ayrılarak küresel bir güç odağı haline gelmiş olması ile yakından ilgilidir. Sayısal etkinliğin bilgisayar teknolojileri aracılığıyla güç kazanması ekonomi ve finans ilişkisinin ayrışmasını sağlayarak mali ve tasarım ilişkisinde maliyetlerden öngörülebilirliğe kadar nesnel ve nicel verilere ulaşmayı sağlamaktadır. Teknoloji ise insan merkezli yapılanmaların yerinin dijital sistemlere terk edilmesi sonucunu ortaya çıkarmıştır. Yeni ekonomide şirket yönetimi girişimciliğin alt kademesinde konumlanmıştır ve girişimci küresel bir etken olarak pazar yöneticisi haline dönüşmüştür. Farklı birimlere dönüşen girişimcilik için “yenilik” ortak paydadır. Girişimcinin şirket yöneticisinden farklı kategoride yer almasında özgürce risk alabilmeleri, esnek olmaları gibi özellikleri etken olmaktadır. Esnekliğin her alanı kapsadığı yeni ekonomide girişimci belli bir alanda uzman olarak akışkan, etkileşimci ve risk alabilen bir konuma sıkı bir şekilde bağlıdır.

İnovasyon ve girişimcilik teknolojinin etkisiyle yakın ilişki içinde olmak durumundadır. Girişimci yaratıcı kişiliğe sahip olarak sürekli pazar arayışında olmalı ve mobilize olmaya yönelmelidir. Şirketlerin yönetim merkezleri dışında Pazar arayışlarından örgütsel yeniliğe kadar girişimciliğin temel güdüsü yeni ürün, Pazar, finans, teknoloji ve fırsatlar peşinde koşması yeni ekonomiye uyum sağlamak adına önemli bir yere sahiptir. Tarihsel gelişimi izlendiğinde girişimci durağan sistemlerin aksine dışa açık, kapsayıcı yani küresel, esnek ve farklılıklarla birlikte olmaya yönelik değişime sahiptir. Şirketlerin yeni ekonomide edindikleri konum ile girişimciliğin şirket yönetimlerinde edindiği konum paraleldir. Her ikisi de sürekli rekabet olanakları bulmak için teknolojiyle yakın teması aralıksız sürdürmek zorundadır. Ayrıca teknolojinin üretim ve tüketim ilişkilerini yeni pazarlara yaymak ve yeni ürünler peşinde koşarak karı maksimize etmek durumundadırlar. İşletmeler artık stratejik birer birime dönüşerek uluslararası pazarların yöneticisi konumundadırlar ve bu gücü büyük oranda teknolojiye borçludurlar.

1. GİRİŞİMCİ KAVRAMI

Teknolojik ilerlemenin altın çağı olan 19. Yüzyıl aynı zamanda girişimciliğin de çağı olarak ön plana çıkmaktadır. Bu dönemde yetişen bilim adamları ve mucitler yoğun bir şekilde teknik değişimlerin aktörleri olarak değerlendirilmektedir. Bu gelişmeler özel araştırma firmalarıyla birlikte devletin de dâhil olduğu araştırma-geliştirme ve yenilik çabaları

sayesinde ortaya çıkmıştır. Profesyonel araştırma ve geliştirme birimlerinin uzun dönemli yatırımları ve çalışmaları sayesinde 20. Yüzyılın ilk yarısına kadar özellikle ABD merkezli bir teknoloji ortaya çıkmıştır (Freeman ve Soete, 2004: 230-31). Girişimciliğin teknolojik buluşlarla olan ilişkisi 20. Yüzyıl boyunca hız kesmeden devam etmiştir. 1970'li yıllarda yeni bir ivme kazanan girişimcilik, özellikle şirket yönetimlerinde meydana gelen değişimlerin etkisi ile düşünüldüğünde doğrudan piyasaya mal olan kendine özgü anlamına sahip olmuştur. Girişimci kişi; şirketlerin yönlendirilmesine etkin bir şekilde dâhil olan, geniş bilgi ağıyla donanımlı, teknolojik yönetimden insan yönetimine kadar farklı prosedürlere katılımcı kişilerle özdeşleşmiştir. Modern öncesi ekonomilerde girişimci kesim tüccar kişiler olarak anlaşılmaktaydı. Bu kişiler ülkelerarası kervanlarla seyahat eden, Pazar panayır gezilerinde bulunarak iş ve gezi işlerini bir arada tutan kişilerdi. Diğer yandan tüccar kesimlerin azınlıklardan çıkması, korsan tiplerle ilişkilendirilmesi; girişimciliğin de etkinliğine dayanaklar sağlamaktadır. Braudel (1993: 140-41) uzak mesafe ticaretinin kazançlı gelir elde etmek arasındaki ilişkiye dikkat çekerken, azınlıkların ülkelerarası ticari etkinliklerdeki önemini özellikle vurgulamaktadır. Ayrıca ticari ağların ve pazarlar-arası ağ ilişkilerinin de bu kişilerce sağlandığına dikkat etmek son derece önemlidir. Biraz daha geçmişe bakıldığında Asur'lu bir tüccar sermayesi bol olan girişimci olarak anlam bulmakta idi (Chanda, 2009: 43). Bu kişiler için kil tabletler sipariş araçları olarak kullanılıyordu.

Günümüze geldiğimizde girişimci kavramında temel bir değişiklikten söz etmek mümkün değildir. Farklı kısmı; teknolojinin üstünlüğüyle bağlantılı olarak çeşitlenen ticaret ve tüketim unsurlarının bilgisayarlar sayesinde tespit edilip kayıt altına alınmasıdır. Buradan hareketle girişimci ön bir değerlendirmede üç genel başlığa indirgenebilir;

1. Develer üstünde seyahat eden tacirler,
2. Teknik icatlar yaparak endüstriyel sistemi kuranlar,
3. Ve enformasyonel ekonomiyle yakından ilişkili olan ve teknolojiyi kullanarak pratik bilgilere sahip yönetici kesim.

Diğer yandan bu değişimin ardında yatan şirket anlayışıyla birlikte ekonomide meydana gelen yapısal değişimler birlikte düşünülmelidir. Modern işletmeciliğin gelişme aşamalarında teknolojiyle olan yakın ilişki dikkat çekmiş olsa da özellikle İkinci Dünya Savaşı'ndan sonra işletmecilik iş yönetimi şeklinde değişim göstermiştir (Touraine, 2014: 181-82). Bu değişimle birlikte işletmecilik ve işletme sahibi uluslararası etkinlikler çerçevesinde girişimci rolüne bürünmüştür. Bu yeni işletmecilik temelinde teknolojinin etkin rolü olduğu gözlemlenmektedir. Girişimciliğin böylece üçüncü aşamasında işletme mantığıyla birlikte gelişen teknolojinin etkisinin de önemi ortadadır. Buradan hareketle çok uluslu şirketlerin girişimci kavramına yüklediği anlam ve değeri şirketlerin yeniden tanımlanmasıyla da ilişkilidir. Çok uluslu şirketler üç ana kısımda değerlendirilmiştir (Karluk, 2013: 787) ;

1. Yavru şirket; sermaye olarak yarıdan aza hâkim olanlar,
2. Ortak şirket; sermayesi yarısından azı başkalarına aittir,
3. Yabancı şube şirket; sermaye olarak bütünüyle ulus ötesi şirkete ait şirketlerdir

Bu tarz şirketleşmelerin getirdiği ulus ötesi sermaye ve işgücünde yaşanan etkileşimlerle birlikte girişimciliğin rol ve statü olarak değişim yaşadığı görülmektedir. Ancak diğer yandan çok uluslu şirketler ile birlikte şirketler arası ilişkilerin özellikle teknolojik temelde etkileşimleri dikkat çekici bir diğer noktayı temsil eder. Karluk' un da ifade ettiği üzere teknoloji transferi şirketlerin yeni ekonomi sürecinde en önemli alt başlıklarından birisidir. Teknolojiye ait şirket birleşmelerinden teknoloji iş birliğine kadar yeni ekonomi inovasyon üstünde inşa edilmiştir. Buradan hareketle girişimcilik ile inovasyon süreçleri arasında birebir düzeyde bir birliktelik ve etkileşim son derece önemlidir. Teknoloji ve üretim aşamasının temel getirisi olarak verimlilik ve tasarruf yönelimli ilişkiler inovasyonu

tetikleyen bir diğer nokta olarak görülmektedir. Toffler' e göre enerjiye yönelik bu tasarruf yaklaşımı girişimcileri uluslararası boyutta kimlik ve kültür sahibi olmaya zorlamaktadır. Yani, teknoloji ve işletme ilişkisinde girişimci geniş bir bilgi ağına sahip olmaya, kişisel olarak özgün ve yaratıcı kimliğe bürünmeye itilmektedir.

Girişimciliğin teknik değişimlerinin yanı sıra kelime olarak da önemli aşamalar geçirdiği görülmektedir. Aşamalardan bir tanesi olan yönetim biliminin Freedman' a göre ilk teknik değişimi endüstriyel devrimin etkisinde karşımıza çıkmaktadır. En genel tanımıyla yönetim bilimi; bir amaç için bir araya gelmiş insanların belirlenmiş amaca ulaşmak için yapılan işlem ya da çalışmaların sonuç ve değerlendirilmesi ve gözlemlenerek incelenmesidir (Öztekin, 2010: 20). Ayrıca yönetmenin en geniş anlamı insanların idare edilmesi ve onların işlevleri adına kontrollü olmalarının sağlanması anlamına da gelmektedir (Heywood, 2012: 79). Yönetim biliminin tarihsel gelişmesine bakıldığında devlet ve sivil ayrımı da karşımıza çıkmaktadır. Sivil alan olarak genel anlamda işletme yönetim biçimleri akla gelmektedir. Yönetim biliminin gelişim aşaması Amerika Birleşik Devletleri ve Kıta Avrupa'sı olarak temel bir ayrıma sahiptir. Yönetici yetiştiren okulların 19. Yüzyılda ortaya çıkması ve yönetim ile iş yönetimi ayrımının bu dönemlere rast gelmesi işletmeciliğin öne çıkmasıyla birliktelik içindedir. Taylor (Freedman, 2015: 800-801) yönetimin bilimsel olarak tartışılmasını sağlamış ve iş-yönetimi çerçevesinde kavramsal yapıyı kurmuştur. Taylor bilimsel bir yönetim için (Taylor, 2013: 39-40);

1. Yapılan işlerin gelişigüzel değil, belli bir bilimsel çerçeve içinde ele alınıp değerlendirilmesini,
2. İşçilerin seçim aşamasında kişisel istekler değil işçiye özgü bilimsel etik-değer ya da veriler eşliğinde yapılmasını,
3. İşçilerle bilimsel ölçütler temelinde işbirliğini,
4. Yönetim ile işçiler arasında iş ve görev paylaşımını tavsiye etmektedir. Dolayısıyla burada yine nesnel veriler eşliğinde bir "görevlendirme" söz konusu olmaktadır.

Diğer taraftan yönetim ve idare arasında da farklılıklar vardır. Yönetim idarenin üstünde yer alır ve sistem olarak mantıksal bir kapsama söz konusudur. Mesela siyasetçiler yönetim olarak değerlendirildiğinde bürokrasi idare alanına karşılık gelir. Yönetim uzun vadede kaçınılmazdır. Bir başka örnek olarak işletmelerde idare teknik alanda yönetimin gelişmesine imkân tanır. İdare uzmanlar alanıdır. Yönetim ise üst kademede yer alan ve geniş bir perspektif ile anlaşılan kesimdir (Hodgkinson, 2008: 32-33). Buradan hareketle zaman içinde şirketlerin uluslararası aktörler haline gelmesiyle birlikte yönetim fiilinin bünyesine stratejik anlam yerleşir ve girişimcilik bu sayede ciddi bir anlama kavuşur (Touraine, 2014: 183). 1980 sonrasında yeni ekonomi sürecinde girişimci ile yönetici birbirinden ayrılarak farklı tanımlamalara doğru ilerler.

2. TEKNOLOJİ

Teknoloji devriminin modern dünyanın ortaya çıkmasında önemli bir yeri vardır. Değişim sadece ekonomiye dair başlıklardan değil toplumsal ve yönetsel başlıkları da içermektedir. 1950'li yıllarla birlikte teknoloji devriminin üçüncü bir aşamasına doğru gelişmeler yaşanmış, özellikle mikro düzey yeni teknolojiler aracılığıyla temel değişimler ortaya çıkmıştır. Sistem mühendisliğinden uzay bilimlerine (Toffler, 2008: 176-77) kadar teknik değişimlerin yeni ekonomi sürecinin önemli bir başlığı olarak uzmanlaşmayı çeşitlendirdiği görülmüştür. Bu çeşitlilik ise teknolojiye dayalı bir ekonomi ve girişimci profili sunmaktadır. Teknolojinin üretime yönelik etkinliği göz önüne alındığında ekonominin temel başlığı olarak mali tasarruf ve üretime yönelik çeşitlenmelerin olumlu yönde geliştiğine şahit olunmaktadır. Teknoloji üretimde ve çeşitlenmede yoğunlaşma imkânı sunmaktadır.

Şirketlerin teknik alanları etkin bir şekilde kullanmasıyla birlikte sermaye yoğunlaşmasının artması dikkat çeken başka bir noktadır. J. Ellul (2008: 169) tekniğin ekonomiyle olan yakın ilişkisini şöyle özetlemiştir;

1. Teknik gelişme süreklilik içine girerek yenilik süreci durmadan artış gösterir.
2. Böylece işgücünün organizasyonel bir yapıya bürünmesi önemlidir.
3. Teknolojinin en önemli alanları haline gelen reklam teknikleri ortaya çıkar.

Ayrıca teknolojinin üretimle ilişkisi organizasyon sürecinde müdahil olmayı gerektirmektedir. Aynı şekilde teknoloji aracılığında makroekonomik verilerin analiz edilmesi nesnel verilerin ihtiyacına yönelik çabaların geldiği noktadır. Ellul'a göre; istatistik ile ekonominin teknik etkiyle ortaya çıkması ve bu sayede ekonominin karar alıcıları ve yatırımların stratejik bir konuma yerleşmesi diğer bir önemli değişimdir.

Teknolojinin gelişimi ile teknolojik devrim arasında önemli bir ayırmadan söz edilebilmektedir. Buradaki ayırım teknolojinin bilimsel bir uygulama alanı olarak mikro düzey yeniliklerin karşılanması olarak görülmesidir. Örneğin bilgisayar işletim sistemleri sahip olduğu gücüyle tasarruf, yenilik, etkileşim vs. gibi daha soyut içerikleri karşılarken; endüstriyel teknolojik devrimde genel motor sistemleri ağır sistemler olarak düşünülmektedir. Bu değişim ABD silikon vadisiyle gerçekleşmiş ve zamanla Doğu Asya ülkelerinin geliştirmesiyle ekonominin yön değiştirmesine olanak sağlamıştır. Castells (2013: 35-37) bu teknik değişimi inceleyerek Sovyet Rusya ile ABD arasında bir karşılaştırma yapmıştır. Sonuç olarak Sovyet Rusya'nın elektronik yeniliklere uyum sağlayamamasının olumsuz yönlerine dikkat çekilmiş ve teknolojik yeniliğin ekonomiler açısından önemini gözler önüne sermiştir.

3. TEKNOLOJİK DÖNÜŞÜM VE YENİ EKONOMİ

Teknoloji ekonomi üzerinde dünya genelinde etki göstermektedir. Bu etkiye ilk ve en belirgin örnek Sanayi Devrimidir. Bu durum zamanla Amerika' da meydana gelen teknik değişimler vasıtası ile üretimdeki varlığını daha da çok hissettirmektedir. Bu sayede teknolojinin toplumsal yapıları kapsayacak şekilde etkinliği ortaya çıkmış ve 1980'li yıllara gelindiğinde ileri dönüşümle üretim sürecinin merkezi konusu haline gelmiştir. Teknolojinin tarihsel süreçte çeşitli uygarlıklarda toplumla üç şekilde ilişkiye girdiği görülür; '*toplumsal gereksinim, toplumun kaynakları ve toplumsal ortam.*' (Bozkurt, 1998: 339). Örneğin '*teknokrasi*' bu ihtiyaç türlerinden birisi olarak ortaya çıkmış bu durum aynı zamanda toplumsal bir dönüşümü gerekçelendirmiştir. Toplumsal yapı üzerinde etkili olan teknokrasi, gelenekle olan bağları gevşeten ilerleme ve gereksinim fikirlerini sağlamıştır (Postman, 2006: 58). Freeman ve Soete (Freeman ve Soete, 2004: 4001) teknolojinin ekonomi üzerindeki etkilerini inceleyerek gelişmiş ülkelerle gelişmekte olan ülkeler arasındaki farkın teknik değişimle ilgisine vurgu yapmışlardır. Yine Castells (Castells, 2013, cilt-3: 35-37) Sovyet Yönetiminin teknolojiye yeterince önem vermemesinden kaynaklanan geriliği Batılı ülkelerle olan rekabetinde sorun olarak tespit etmiştir. Ayrıca üretim sürecinin dışında teknolojinin tüketimle ileri düzeyde bir ilişkisi olduğu görülmektedir. Yeni ekonomi sürecinin bu konudaki önemine dikkat çeken Piketty (Piketty, 2014: 191-92), tüketimde yaşanan artışın teknolojinin güncel hayatımızı kolaylaştırmakla ilgili noktasına dikkat çekmektedir. Öte yandan teknik değişimin önemli bir etkisi ekonominin dağıtım sektörünü değiştirmiş olmasıdır ve teknik değişim (Ellul, 2003: 173-77) liberal ekonomi ekseninde düşünüldüğünde önemli bir itici güç haline dönüşmüştür.

Teknolojinin değişim ve ilerleme göstermesi sayesinde ortaya çıkan Sanayi Devrimi ilk olarak tren ve deniz yolu vasıtası ile küresel ekonomik bağ kurmuştur. Fakat 1970' li yıllarda teknolojinin atılımı sayesinde bilgi otobanları (Mattelart, 2013: 87) haline

dönüştürmüştür. Burada etkin olan konu kişisel bilgisayar işletim sistemlerinin gelişmesidir. Bu gelişme 1970’li yılların sonlarına doğru hızla yayılmaya başlamıştır (Geray, 1994: 299). İnternetin ayırt edici yanı kişiselleştirme olanağı sayesinde bilgi ile olan ilişkilerden kurumsal ilişkilere kadar bireyselliği öne çıkarmış olmasıdır. Örneğin televizyon izlerken tek yanlı bir ilişkiden söz edilebilirken internetle olan iletişim karşılıklı ilişki sayesinde etkileşimi getirmektedir. Etkileşimin en üst seviyeye çıkmasıyla birlikte yeni bir endüstriyel ortamdanda söz edilmiş olmaktadır. Bu yeni endüstriyel alanın şirketler açısından iştah kabartıcı yanı “sosyal medya”(Kara, 2013: 95-96) aracılığında tüketim sürecinin artmasıdır. Ayrıca yeni bir üretim alanı olarak da değerlendirilebilmektedir. Ne var ki eğitimden reklam sektörüne kadar üretim ilişkisinde bilgi otobanlarının yeni ve farklı bir safha geliştirdiği ortadadır. “Kablolu ağ” (Cavalier, 2004: 298) yapılanmasının belli bir sistem üzerine inşa edilmesiyle birlikte ürünlerin yeniden üretimlerinin ortaya çıkması için hızlı bir tüketim aşamasına girmesi başlı başına endüstriyel bir faaliyet olarak görülmelidir. Burada sistematik bir işleyişten söz edilmektedir ve bu işleyiş rasyonel bir ortama olanak sağlamaktadır. Buradan hareketle “bilgisayar sistemlerinin” (Postman, 2006: 125-26) dosyalamadan biçimler üretmeye kadar sistematik olarak çalışması insanların güncel yaşamının uyarıcılığı üzerinde büyük etki sağlamaktadır. İnternet bilgisayarlar arası bir iletişim alanı olarak her bir bilgisayar sisteminin devamı olduğu için rasyonel yapılanmaya sahiptir. Bu yapılanma kişisel bilgisayarlar aracılığında dünyanın herhangi bir yerinde ikamet eden bireyle her türlü işlevselliğe imkân tanımaktadır. Örneğin internetin paylaşımcı (Erdal, 2013: 6263) bir kültür ortamına olanak sağlamasıyla birlikte hız ve yaygınlık açısından metaların reklam işlevine doğrudan katkısı üretim hızını ve çeşitliliğini etkilemektedir. Geline nokta yeni bir sisteme dair açık veriler sunmaktadır. Günlük hayatın sıradan ilişkileri de bu yapılanmanın dışında kalamamıştır. Örneğin enerji interneti (Rıfkin, 2014: 77); insanların doğrudan günlük yaşamda kullandıkları enerjiyi üreten ve tüketen tüm makinelerden güncel yaşamın mekânlarına kadar ağlar aracılığıyla etkileşim halinde olmaları yönünde bir projedir. Bu sistem 24 saat boyunca insanları sürekli bilgilendirerek fazla enerjiyi tasarrufa dönüştürme imkânı bulabilmektedir. Diğer yandan söz konusu ağsal ilişkilerin iletişimle birlikte derinleşmesi sadece ekonomiye değil benzer biçimde etkisiyle yönetsel alanlara da tesir etmektedir. E-devlet konuya ilişkin önemli bir örnektir. E-devlet dijital bir yapılanma olarak (Oğurlu, 2010: 176) etkileşimci ve bireysel etkinliğin önemli konusudur. E-devlet ilk defa 1993 yılında ABD’ de gündeme gelmiştir. E-devlet kavramının ortaya çıkışının temelinde ABD endüstrisinin bilgisayar sistemleriyle ekonomik yenilenmesi yatmaktadır. E-devlet yapısal olarak üç katmandan ibarettir (Kuran, 2005: 44);

1. Hizmet katmanı (hizmetlere erişim kanalları ve portal hizmetleri),
2. E-kavşak noktası (yetkilendirme) ve
3. Entegrasyon katmanı (birlikte çalışabilme-arka ofis) şeklindedir.

E-ticaret e-devletin yapılandırılmasında önemli bir temele sahiptir. Ve 1997’den bu yana asıl kullanım alanına sahip olmaya başlamıştır (Yeşil, 2008: 12). Ek olarak 1990’lı yıllardaki küresel zeminin etkisiyle elektronik ticaret, dijital ekonomi ve dijital para gibi yepyeni kavramları beraberinde getirmiştir (Aydemir, 2005: 150). Bu anlamda yönetsel dönüşümlerin etkisini göz önünde bulundurduğumuzda e-devlet, sanayi toplumundan bilgi toplumuna geçişin ve bu geçiş sürecinde ülkelerin kamu yönetimlerini yeniden yapılandırma çabalarının bir yansıması olarak da değerlendirilebilmektedir (Zobacı, 2012: 4). E-devlet, kendini yeni dönem içinde işlevselliğini piyasalaşma sürecine daha yakın ve etkin, stratejik ve etkileşimci bir dönüşümle dâhil etme çabası içinde bulmuştur ki bu durum yeni ekonominin etkileşimci konumuna katkı olarak görülmektedir.

4. YENİ EKONOMİ VE YÖNETİM İLİŞKİSİ

Yönetim ve ekonomi tarihsel gelişim aşamalarında sürekli ilişki halinde olmuşlar ve her dönem iki tarafın değişimi karşılıklı etkileşimi tetiklemiştir. Ancak yönetim ile ekonomi ilişkisinde temel ayırım piyasanın yönetilmesine geldiğinde yaklaşımlar farklılaşmaktadır. Weber'e göre (Weber, 2014: 174-75) ekonomiye dair yönetimin para ya da mal cinsleri üzerinden ayrıldığı, piyasacılığın ve planlı ekonominin ise bu ayırımla meşrulaştığı anlaşılmaktadır. 19. Yüzyılda ekonomi ve yönetim ilişkisi; ekonomide liberalleşmenin yanı sıra sanayinin sağladığı dönüşümle birlikte fiziksel alanın değişmesi ve bu süreçle birlikte ulusların içsel olarak yönetimlerinin değişimini de beraberinde getirmiştir (Callinicos, 2014: 193). Yönetim biçim olarak ele alındığında siyasi bir alana karşılık gelmektedir ve piyasacılığın kendine özgü tutumu liberal bakış açısı ile denkleşmektedir. Liberal siyasi anlayış (Barry, 2012: 44-45) piyasa sisteminin özgürleşmesiyle bireylerin seçimlerine vurgu yapmaktadır. Liberal düşüncenin piyasa ile bağlantısında temel konulardan bir tanesi ticaretin serbestleşmesi ve genel refaha yapacağı katkıdır. Serbest ticaret (Burchill, 2013: 90-91), devletlerarası ilişkilerin pekişmesi bir yana kültürler ve bireyler arası ilişkilerin de yoğunlaşmasına olanak sağlamaktadır. Devletlerin yönetimle ilişkisi modern sürece ilişkin olarak hükümet biçimlerine göre farklılıklar göstermektedir. Buradan hareketle egemenlik (Heywood, 2012: 110) geleneksel ve modern anlamda; siyasi ve hukuki temelde ayrılarak piyasa ile olan temel farklılıkların vurgulanmasına olanak sağlamıştır. Başka bir ifade ile modern siyaset Weber tasviri ile (Kapani, 1998: 89-92) geleneksel ve rasyonel bir çerçevede ayırma tabi olmuştur.

Yönetim biliminin değişim aşamaları piyasa üzerinden modern çerçevede farklı yol ayrımlarına ilerlemiştir. İngiltere'de gelişim aşamasıyla birlikte olgunluk sürecini tamamlayan endüstriyel devrim (Beer, 2012: 374), sosyal ve ekonomik alanlar üzerinde derin etki bırakarak onları teknik bir biçime sevk etmiştir. Devletin teknikle ilişkisinde yönetim fonksiyonu önemli bir kesimin ortaya çıkmasını sağlamıştır. Bu kesim modern çağdaş bürokrasi'dir. Hızla karmaşıklaşan toplumsal sistem devlet yönetiminin teknikleşmesini (Ellul, 2003: 268-69) zorunlu kılmıştır. Weber (Özlem, 2002: 61), modern bürokrasinin işleyişini belli bir amaçsallık içinde gelişen hareket olarak idealleştirmiş ve endüstriyel devrim bu değişimi kotarmıştır. Ekonomi ve yönetim biliminde temel sorun; bürokratik bir yönetim olarak devlet ile piyasanın planlanması ilişkisinden kaynaklanan ticaretten finans ilişkilerine kadar ekonomiyi kapsayan çelişkilerle ilgilidir. Planlı bir ekonominin özgün örneği olarak Sovyetler Birliği (Aron, 2011: 258), memurların yönettiği bir ekonomiye sahip oldukları gerekçesiyle Batı'ya özgü şirket yapılanmasının olmaması temelinde eleştirilmiştir. Liberal yaklaşımlar açısından bürokrasi bireysel özgürlüklerin olmadığı yönünde eleştirilerek kişilerin yetenekleri konusunda ciddi endişelere neden olacağı yönünde gözlem altına alınmıştır (Eryılmaz, 2013: 266-67). Rasyonel bir temelde ilerleyen yönetim biliminin temel işlevi sistematik bir zemine yerleştirilmiştir. Birey genelin bir parçasına indirgenmiş ve böylece endüstriyel sistemle yönetim olgusu rasyonalize edilmiştir. Yönetimde insan faktörünün yönetimin kasvetli tutumuna karşı öne çıkarılması piyasanın esnekliğiyle uyum içindedir. Nihayetinde yeni ekonomiye gidilen yolda piyasanın öne çıkması ile refah devleti kamusallığın gözden düşmesi benzer bir uyum içinde gelişme göstermiştir. Friedman (Barry, 2012: 440-44) tam anlamıyla kamu refahına karşı çıkarak piyasanın doğrudan kendi etkinliklerini örneğin hayırseverlik işlerini önemsemektedir.

Yeni ekonomi sürecinde kamunun ekonomiyle ilişkileri yeniden gözden geçirilmiş ve refah devleti yaklaşımı 1970'li yıllarla birlikte önemini kaybetmiştir. Refah devletinin genel yaklaşımında Keynesçi ekonominin (Merkel vd., 2012: 27-28) etkisi ile mali araçların gölgesinde kamunun ekonomiye müdahale amacı vardır. Piyasaya müdahale araçlarının bürokrasiyle anlamlandırılması olağandır. Hayek (Hayek, 2004: 121-23) ekonomik hayatın

belli bir düşünce, sistem, olgu ya da olaylar çerçevesinde kesin olarak çözümlenemeyeceğini ve bu yüzden insanların makul bir sistemde kendi hareketlerinin gerekli olduğuna inanmaktadır. Dolayısıyla ona göre refah devletinin kamusal araçlarla piyasaya müdahale etmesi demek aslında insanların doğrudan doğal kazançlarına müdahale anlamına da gelmiş olmaktadır. Ne var ki liberal teori (Erdoğan, 2006: 126) kamu yararının tamamıyla dışlandığı, bireyin düzen içerisinde korunmasız kaldığı bir düşünceye de sahip değildir. Rawls (Rawls, 2007: 474) bireyin neleri yapacağını belirlenmesinden yola çıkılarak değil kendi özgür isteklerinin neticelerine ulaşmak amacıyla temel ihtiyaçlarının karşılanması için sunulan özgürlükten söz etmektedir. Bu da bizi piyasa sisteminin bireyci tutumunun bir diğer noktasına yönlendirmiş olmaktadır.

Refah devletinin devamında gelişen sürece ilişkin devletin belli bir sınır içinde hareket etmesi öngörülmüş ve piyasa ile devlet ayrı olmaya zorlanmıştır. Piyasa devletin etkisinden sıyrılarak kendine ait dengelerinin kurucusu olarak görülmek istenmiştir. Temel bir değişim aşaması olarak küreselleşme (Heywood, 2012: 332-33) ulus devletler arasındaki sınırların belirsizleşmesidir ve temelinde ticaretin, finansın, sivil kuruluşların serbestleşme etkileri yatmaktadır. Devletin küresel etkinlik ile birlikte düşünülmesinden ortaya çıkan ilk belirti devletin işlevsel olarak kurumlarının ayrışması olarak karşımıza çıkmaktadır. Yani devlet kurumları arası ilişkiler ve kurumlar aracılığıyla ayrışarak yeni sisteme bağlanır. Örneğin merkez bankalarının iletişimleri gibi alt yapılar kurarak piyasanın esnemesine olanak sağlamış olur. Slaughter (Slaughter, 2008: 229-30), uluslararası boyutta kurumların aynı zamanda ulusal birer kurum haline dönüştürme çabasına dikkat çektiği makalesinde devletin uluslararası kendi bileşenlerine ayrılarak küresel sisteme uyarlanmasını vurgulamaktadır. Bu yaklaşımın işaret ettiği nokta; küreselliğin bir ağ yapılanması olarak sadece teknolojik verilerle değil ayrıca kurumlar aracılığıyla yönetimde meydana gelen köklü değişimler etkisinde gerçekleşmiş olduğunun vurgulanmasıdır.

Özetle yönetim biliminde meydana gelen değişimler izlendiğinde refah devleti sonrasında ortaya çıkan küreselleşme ile yeni ekonomi sürecine giden ekonomik, teknik değişimler arasında bir ilişki olduğu ortadadır. Piyasacılığın öne çıktığı bu ayırmda yönetimin köklü değişimleri ile piyasanın şirketler aracılığıyla kamu ile olan ilişkileri önemli neticeler doğurmuştur. Bu ise yönetim biliminde yerelci yaklaşımları öne çıkarmış ve ulus devletlerin merkezi sistem yapılarının aşınmasını beraberinde getirmiştir. Küresel sistem (Keleş ve Mengi, 2013: 48-49) bir yandan ulus devletleri aşındırırken diğer yandan soğuk savaş sonrası dönem açısından bakıldığında uluslaşmanın güçlenmesine olanak sağlamış olmaktadır. Zira devletin kendisi ortadan kalkmadan alt birimler eşliğinde devletler arası ilişkiler devam etmektedir. Tüketim yanlı ilişkiler yeni ekonomi ile politik değişimi birlikte kapsayacak şekilde 1980'li yıllarla birlikte hızla gelişme göstermiş tüketim sürecinin öne çıkması için piyasanın işlerliği açısından hızlanması gerekmiştir. Paranın işler hale gelmesi bu süreç içinde önemli bir faktör olarak görülmektedir. Böylece politik değişimler sürecin dinamik etkisi olarak da anlaşılmalıdır. Öte yandan şirketlerin sürece ilişkin etkin bir görev üstlenmiş olması politik ve ekonomik sınırların aşınmasını sağlamıştır. Yeni ekonomi (Durmuş, 2011: 109-111) esnek bir politik sistem içinde nicel ve soyut ilişkilerin kapsamı olarak da görülebilmektedir.

5. İŞLETMECİLİĞİN DÖNÜŞÜMÜ VE YENİ-GİRİŞİMCİLİK

İşletme ve işletmecilik anlayışının değişim geçirmesiyle birlikte üretim sistemlerinden finans sistemlerine kadar yeni bir ekonomik yapılanma söz konusudur. Esnekliğin etkili konumu şirketlerde sıkı ilişkileri ortaya çıkarmıştır. Dikey yapılanma yerini yatay yapılanmaya bırakarak esnekliğin temellenmesini sağlamıştır. Örneğin Cisco Systems (Castells, 2013: 55-56) şirketi internetin aktif bir şekilde kullanımıyla şirket ağları aracılığıyla önemli bir gelir elde etmiştir. Bu şirketin temel başlangıç dönemi 1986 yılıdır. Dönemsel

olarak General Motors şirketinden 4 kat daha fazla gelir elde edebilmiştir. Bu türden şirketlerin çalışma sisteminde sanal etkileşim sürekli yenilik ihtiyacı, aktif ve hızlı bir şekilde reklam ve tanıtım gibi önemli etkinlikleri olduğu gözlenmektedir. Sanal ekonomiye dayalı şirketler müşteri ilişkilerinde geniş bir seçenek imkânı tanımışlardır. Böylece kısa zamanda yayılma gösterebilirler. Bu özellik yatay bir ilişkiyi belli oranda sistemleştirebilmektedir. Dolayısıyla yeni ekonomi ve girişimcilik ilişkilerinde yenilik, hız, aktif üretim ve çeşitlilik gibi başlıklar öne çıkmaktadır.

Buradan hareketle düşünüldüğünde girişimcilik ve şirket ilişkileri enformasyonel bir sistem içinde ekonomilerde yer alabilme çabası açısından önemli bir ilişki içine sürüklenmiş olmaktadır. Teknolojinin ve inovasyonun yoğunlaştığı bu yeni süreçte girişimci; yaratıcı, hızlı, aktif, esnek ve risk alabilen özellikleriyle donanımlı olmaya zorlanmaktadır. Yani; girişimcilik esnek olduğu kadar küresel pazar olanaklarının değişimine göre kendi tavrını da belirleyebilmeli; bilgi donanımı ile bu tavrı sergileyebilecek yetkinliğe de sahip olabilmelidir (Döm, 2008: 9-11). Teknolojinin etkin ve esnek bir güce eriştiği yeni ekonomide girişimci doğrudan teknoloji yönetimini kullanabilen risk ve bilgi yetisine sahip olmalıdır (Çetindamar, vd., 2013). Bireylerin sürekli etkileşim içinde olduğu enformasyonel toplum ürünlerin kısa zamanda piyasa etkisini kaybettiği ve ürün yaşam döngüsünün kısaldığı bir ekonomi sürecindedir. Bu bağlamda sürekli yeni fikir ve Pazar olanaklarının etkin olması ile birlikte girişimciler şirket yönetimlerinin hiyerarşik sisteminin üzerinde özgün, bireyci, esnek ve evrensel bir ölçütte yer almalıdır. Önemli bir koşul olan teknolojik yenilik ve ilerleme şirketleri sürekli yeniliğe yönelmektedir. Diğer anlamda dünya bilim ve teknoloji değişiminden bağımsız bir yenilenme içinde olamaz (Freeman ve Soete, 2004: 306). AR-GE ve inovasyon çalışmalarının bu süreç içinde teknolojik yönetimle olan ilişkisi giderek güçlenmekte ve önem arz etmektedir. Şirketler, AR-GE ve inovasyon çalışmalarını kurumsal ve kurum dışı etkinlikler etrafında planlayarak teknolojik faydayı mümkün olan en üst seviyeye çıkarmaya çalışmaktadır. Böylece yeni ürün geliştirme ve bu ürünlere pazarlar üretme önemli başlıklar olarak karşımıza çıkmaktadır (Çetindamar, vd., 2013: 39).

Şirketlerin değişim geçirmesiyle birlikte girişimcilik etkileşim alanlarını genişletmektedir. Bunun nedenlerinden bir tanesi şirket yönetimi ile şirket sahipleri arasında meydana gelen ayrımdır. Başka bir ifade ile şirket sahibi artık şirket yöneticisi değildir ama şirketin yatırım ve girişimci alanını temsil etmektedir (Giddens, 2013: 702). Bu değişimlerle birlikte şirket ağları arasında meydana gelen etkileşimler düşünüldüğünde merkezi yapılanmaların etkisi altında ve ağlar aracılığında birleşen şirketler söz konusudur. Bu sayede şirketler arası ilişkiler ağ yapılanmalar aracılığında gerçekleşmiş olmaktadır.

SONUÇ VE DEĞERLENDİRME

Günümüzde şirketler küresel sistemde ağ yapılanmalar haline gelmiştir ve bu sayede üretimden yönetime kadar parçalı ve esnek bir sisteme sahip olmuşlardır. Böylece dikey yönetimlerin yerini yatay yönetimler almış ve merkeziyetçi yapılardan uzaklaşmıştır. Ayrıca; girişimcilik bu değişimlerle birlikte;

1. Yönetim ilişkisinden ayrı bir konumda yer aldığı,
2. Bu nedenle daha esnek, konvansiyonel ve etkileşimci hale geldiği,
3. Hızlı, aktif ve yenilikçi olduğu,
4. Bireyci ve risk alabilen özelliklere sahip olduğu görülmektedir.

Bütün bu değişimlerin teknolojiyle olan ilişkisi ise;

1. Teknolojide meydana gelen değişimlerle ekonominin teknik bir sistem haline geldiği,
2. Bu sayede yenilikçi bir sürdürülebilir etkiyle gelişme gösterdiği,

3. Yönetimden üretime kadar doğrudan etkili bir konuma sahip olduğu,
4. Küresel etkileşimin temel dinamiği haline geldiği,
5. Ve nihayet sanal bir ortam aracılığında ekonomiyi bilgi noktasına kanalize ettiği gerçeği ortaya çıkmaktadır.

KAYNAKÇA

- Aron, Raymond. (2011), “Demokrasi ve Totalitarizm”, Çeviren: Vahdi Atay, Kadim Yayınları, Ankara.
- Aydemir, Cahit. (2005), “E-Ticaret”, (ed), Tarcan Ahmet, İnternet ve Toplum, Anı Yayınları, Ankara.
- Barry, Norman P. (2012), “Modern Siyaset Teorisi”, Çevirenler: Mustafa Erdoğan ve Yusuf Şahin, Liberte Yayıncılık, Ankara.
- Beer, Max. (2012), “Sosyalizmin ve Sosyal Mücadelenin Genel Tarihi”, Çeviri: Galip ÜSTÜN, Kaynak Yayınları, İstanbul.
- Braudel, Fernand. (1993), “Maddi Uygarlık, Ekonomi ve Kapitalizm –xv –xviii. Yüzyıllar, cilt 2”, Çeviren: Mehmet Ali Kılıçbay, Gece Yayınları, Ankara.
- Bozkurt, Nejat. (2004), “20. Yüzyılda Düşünce Akımları, Yorumlar ve Eleştiriler”, Morpa Kültür Yayınları, İstanbul.
- Burchill, Scott. (2013), “Liberalizm”, (ed), Burchill Scott, vd., Uluslararası İlişkiler Teorileri, Çevirenler: Ali Aslan ve Muhammed Ali Ağcan, Küre Yayınları, İstanbul.
- Castells, Manuel. (2013), “Enformasyon Çağı: Ekonomi, Toplum ve Kültür –Üçüncü Cilt, Binyılın Sonu”, Çeviren: Ebru Kılıç, İstanbul Bilgi Üniversitesi, İstanbul.
- Castells, Manuel. (2013), “Enformasyon Çağı: Ekonomi, Toplum ve Kültür, Birinci Cilt, Ağ Toplumunun Yükselişi”, Çeviren: Ebru Kılıç, İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları, İstanbul.
- Callinicos, Alex. (2014), “Emperyalizm ve Küresel Ekonomi Politik”, Çeviren: İlkay Ata, Phoenix Yayınları, Ankara.
- Cavalier, Jean – Jacques. (2004), “Medya ve İletişim Teknolojileri”, Çeviri: Mete Çamdereli, Salyongoz Yayınları, İstanbul.
- Chanda, Nayan. (2009), “Küreselleşmenin Sıradışı Öyküsü –Tacirler, Vaizler, Maceraperestler ve Savaşçılar Globalizmi Nasıl Şekillendirdiler”, Çeviren: Dilek Cenkçiler, ODTU Yayıncılık, Ankara.
- Çetindamar, Dilek, vd., (2013), “Teknoloji Yönetimi –Faaliyetleri ve Araçları”, Çeviri: Ayşegül Çetin, Elif Yayınları, Ankara.
- Döm, Serpil. (2008), “Girişimcilik ve Küçük İşletme yöneticiliği”, Detay Yayıncılık, Ankara.
- Durmuş, Mustafa. (2011), “Kapitalizmin Krizi –Küresel Krizin Eleştirel bir Çözümlemesi”, Tan Kitabevi, Ankara.
- Ellul, Jacques. (2003), “Teknoloji Toplumu”, Çeviren: Musa Ceylan, Bakış Yayınları, İstanbul.
- Erdal, Cengiz. (2013), “Sosyal Medya ve “paylaşım kültürü””, (ed), Bilgili Can ve Şener Gülüm, Reklam yaratıcı derneği, İstanbul.
- Erdoğan, Mustafa. (2006), “Aydınlanma, Modernlik ve Liberalizm”, Orion Yayınevi, Ankara.
- Eryılmaz, Bilal. (2013), “Kamu Yönetimi –Düşünceler – Yapılar – Fonksiyonlar – Politikalar”, Umuttepe Yayınları, Kocaeli.
- Freedman, Lawrence. (2015), “Strateji”, Çevirenler: Belkıs Çorakçı Dişbudak ve Taciser Belge, Alfa Tarih Yayıncılık, İstanbul.
- Freeman, Chris ve Soete, Luc. (2004), “Yenilik İktisadı”, Çeviren: Ergun Türkcan, TÜBİTAK Yayınları, Ankara.
- Geray, Haluk. (1994), “Yeni İletişim Teknolojileri”, Kılıçarslan Matbaacılık, Ankara.

- Giddens, Anthony. (2013), “Sosyoloji”, Kolektif Çeviri: Hüseyin Özel, vd., Kırmızı Yayınları, İstanbul.
- Hayek, Friedrich A. (2004), “Kölelik Yolu”, Çevirenler: Turhan Feyzioğlu ve Yıldırım Aslan, Liberte Yayınları, Ankara.
- Heywood, Andrew. (2012), “Siyasetin Temel Kavramları”, Çeviren: Hayrettin Özler, Adres Yayınları, Ankara.
- Hodgkinson, Christoher. (2008), “Yönetim Felsefesi –örgütsel Yaşamda Değerler ve Motivasyon”, Çeviri EDİT: İbrahim Anıl ve Binali Doğan, Beta Yayıncılık, İstanbul.
- Kapani, Munci (2014). “Politika Bilimine Giriş”, Seçkin Yayıncılık, Ankara.
- Karlık, S. Rıdvan. (2013), “Uluslararası Ekonomi Teori – Politika”, Beta Yayıncılık, İstanbul.
- Keleş, Ruşen ve Mengi, Ayşegül. (2013), “Avrupa Birliğinin Bölge Politikaları”, Cem Yayınevi, İstanbul.
- Kuran, N. Hüseyin. (2005), “Türkiye İçin E-Devlet Modeli (Devlet Babadan E-Devlete...)”, İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları, İstanbul.
- Mattelart, Armand. (2013), “İletişimin Dünyasallaşması”, Çeviren: Halime Yücel, İletişim Yayınları, İstanbul.
- Merkel, Wolfgang, vd., (2012), “İktidarda Sosyal Demokrasi”, Çevirenler: Kıvanç Özcan ve Erhan Baltacı, Phoenix Yayınları, Ankara.
- Oğurlu, Yücel. (2010), “İdare Hukukunda “E-Devlet” Dönüşümü ve Dijitalleşen Kamu Hizmeti”, On İki Levha Yayıncılık, İstanbul.
- Özlem, Doğan. (2002), “Felsefe Yazıları”, İnkılâp Yayınları, İstanbul.
- Piketty, Thomas. (2014), “Kapital”, Çeviren: Hande Koçak, Türkiye İş Bankası Yayınları, İstanbul.
- Postman, Neil. (2006), “Teknopoli Yeni Dünya Düzeni”, Çevirmen: Mustafa Emre Yılmaz, Paradigma Yayınları, İstanbul.
- Rawls, John. (2007), “Siyasal Liberalizm”, Çeviren: Mehmet Fevzi Bilgin, İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları, İstanbul.
- Rıfkın, Jeremy. (2014), “Üçüncü Sanayi Devrimi”, Çevirenler: Pelin Sıral ve Murat Başekim, İletişim Yayınları, İstanbul.
- Taylor, Frederick W. (2013), “Bilimsel Yönetimin İlkeleri”, Çeviren: H. Bahadır Akın, Adres YAYINLARI, Ankara.
- Toffler, Alvin. (2008), “Üçüncü Dalga –Bir Fütürist Ekonomi Analizi Klasigi”, Çeviren: Selim Yeniçeri, Koridor Yayıncılık, İstanbul.
- Touraine, Alain. (2014), “Modernliğin Eleştirisi”, Çeviren: Hülya Uğur Tanrıöver, YKY Yayınları, İstanbul.
- Weber, Max. (2014), “Toplumsal ve Ekonomik Örgütlenme Kuramı”, Çeviren: Özer Ozankaya, Cem Yayınevi, İstanbul.
- Yeşil, Ahmet. (2008), “ e-ticaret, İnternet Ortamında Ticaret”, Kumsaati Yayınları, İstanbul.